

MAGYARSÁG ÉS ASSZIMILÁCIÓ

AMIÓTA A NEMZETEK KIALAKULTAK, azok nem faji egységek többé, hanem az érzés és értékelés szellemi közösségei. A fajiság csak egy összetevő tényező, a nemzetiségben, de a nemzet tagjává valakit nem faji származása, hanem elsősorban történelmi közösségi tudata avat. Senkit idegen neve vagy származása miatt nem lehet a nemzetből kitagadni. Vagy Hunyadi, Zrínyi, Petőfi, Liszt, Semmelweis nem lenne magyar-nak mondható? Tagadhatatlan, hogy a közös leszármazásból bizonyos közös jellemvonások adódhatnak, amelyekről feltételezhető, hogy bizonyos közösségi érzést fakaszthatnak. Ha azonban nemzetünket faji elemeire bontanók, ez önmagunk megtagadásához vezetne.

Ha tehát egyáltalán magyar fajról beszélhetünk, arról sohasem mint biológiai, hanem csak mint történelmi képződményről lehet szó. Ha történelmünket áttekintjük, nyomban kiviláglik, hogy az eredeti ugor-török faj — helyesebben rassz — a mostani hazában, különösen a kereszténység felvétele következtében a bejövő idegenekkel és meghódított bennlakókkal való keveredés folytán annyira átalakult, hogy már a XI-XII. században is a magyarságnak új fajképe állott elő. Gondoljunk most még a tatárdúlásra, a háromszáz évig tartó török küzdelemre, a kunok, a németek és egyéb vendégnépek betelepítésére. Mindezek annyira összekavarták a magyar fajiságot, hogy a honfoglaló ősök faji elemeit ma már kibogozni aligha lehetne. Jellemző például, hogy két legmagyarabb alföldi vármegyénk nevében is szerepel a „kun“ megjelölés. És ha ma valaki az Alföldön fajmagyarságát óhajtja dokumentálni, büszkén vallja magát jásznak vagy kunnak, nem is gondolva arra, hogy ezzel éppen az ellenkezőt állította.

A beolvadás tehát nálunk nem tudatos politikai eljárás eredménye volt, hanem természetes, öntudatlan folyamat. Különösen jelentékeny volt a hatás egy-egy művelődési és gazdasági emelkedést mutató korszakban. Így például a XV. században a legerősebb volt a magyarság, mert az anyaállam lakóinak 75—80%-át alkotta. Szám szerint ugyanolyan nagy volt, mint amennyi német élt akkoriban az egész földön. Az ötödfélmillió lakosú Magyarországnál Anglia sem volt népesebb. Mátyás király uralkodása alatt Magyarország volt olyan egységes nemzeti állam, mint Nyugat-Európa bármelyik nemzeti állama. A számban erős magyarságnak ideje többször ismétlődött, így például Zrínyi korában. A török korszak volt az a választó, amelytől

a magyarság számbeli eltolódásának ideje számítható. Ha a számítások helyesek, 1711-ben, a szatmári békekötés után alig volt több mint kétmillió lakosa Magyarországnak és jó, ha annak felét magyarnak mondhatjuk. Ha most meggondoljuk, hogy 1720-tól 67 év alatt az idegen ajkúak óriási mértékű beözönlése miatt a magyarság arányszáma 44.9%-ról 39%-ra esett vissza,¹ akkor elképzelhetjük mennyire keveredett a magyar vér. Ezt a magyar vért újra felhígította és idegen elemekkel annyira összekeverte, hogy ma kevés olyan család van Magyarországon, amelynek nem folynék a legkülönbözőbb összetételű vér az ereiben. Ma tehát mindössze történelmi magyar népfajról beszélhetünk. Ennek azonban mindenesetre van sajátos egyénisége és olyan ismertető jegyei, amelyek elválasztják a többiektől.

A magyar embertípus végtelen sok adatból való módszeres összeállítására igen hálás feladata lenne a magyarságtudománynak. Ezt fogja megkísérelni az a gyűjteményes mű, amely „Mi a magyar?” címmel legközelebb megjelenik Szekfű Gyula szerkesztésében. Magunk részéről azt a megfigyelést tesszük, hogy a magyar történelmi népfajegyéységnek egyik ilyen kiemelkedő jellemvonása például az úri ember fogalma, ami idegen nyelven éppoly kevésbé adható vissza, mint az angol „gentleman”. Ez a magyar nemesembernek lovagi alakja biztos fellépésével, jó modorával, nyílt és barátságos magatartásával és határozott jellemével. Ez a tulajdonság valaha szociális volt, ma erkölcsi. Ma már nincs társadalmi osztályhoz kötve.⁸ Épp úgy, mint Angliában a gentleman eszményén nem változtatott az a körülmény, hogy a munkáspárt került kormányra. Magyarországon nemcsak minden beolvasztott erre a grandseigneur-szerű modorra törekszik, de a tótoknak például a cseh demokráciában is ez volt az eszményük, vagyis a magyar példa. Gróf Keyserling híres spektrumában igen élénk színekkel mutat rá a magyarságnak erre a lényeges vonására, sőt szerinte a magyarság Európa legarisztokratikusabb nemzete. Ez az arisztokratikus érzés és gondolkodás pedig nemcsak a felső tízezreket jellemzi, hanem egyaránt illik a magyar parasztra is. Sőt azt lehet mondani, hogy a Dunavölgyének népei a hun-török pásztorharcosnak ebben az európai úrtípusában látják ideáljukat.

A liberális nacionalizmus nemzetfelfogása mindössze egy külsőségben, a nyelvben nyilvánult. A „La langue c'est la nation” mintájára születik meg nálunk is száz évvel ezelőtt a közmondás, hogy „Nyelvében él a nemzet”. Ennek folyományaként keletkezik az egy nyelvű nemzet követelménye. A liberális nacionalizmusnak hibás eszméje, hogy minden más kötelék figyelmen kívül hagyásával egyedül a nyelvrokonságot ismerte el összetartó erőnek. A múlt század nemzeti-ségi kérdése nem egyéb nyelvkérdésnél. A nemzet elméleti meghatározása el van temetve a könyvekben, az életben csak nyelvemzetekkel találkozunk.

¹ Acsády Ignác: Magyarország népessége a pragmática sanctio korában 1720—21. (Magyar Statisztikai Közlemények új foly. XII. k.) Budapest, 1896, 33. I. — Kovács Alajos: Magyarország népességének fejlődése a török uralom megszűnése óta. Budapest, 1918, 8. I.

² L. az ezzel ellenkező véleményt Weis Istvánnál. A mai magyar társadalom. (Magyar Szemle Könyvei.) 106. I. Szerk.

Az államnemzetnek ez a külsőséges eszméje kiszorította a régi, középkori, még Szent István idejéből származó, ősi magyar felfogást, amely élni engedte a különféle nyelveket az egységes birodalomban. A múlt század húszas és harmincas éveiben nagy lelkesedéssel indul meg az asszimiláció. A XVIII. század betelepített idegen tömegeit most mind magyarnak szeretnék látni. Nagy gonddal iparkodnak a külsőséges beolvadás akadályait eltávolítani és már az 1832/36-i országgyűlésen törvényt akarnak hozni a névmagyarosítás megkönnyítéséről. Az illúziókat Kossuth azon cikkei fejezik ki leginkább, ahol arról álmodozik, hogy hamarosan az ország egész idegen nyelvű népessége megmagyarosodik. Csak Széchenyi emeli fel tiltó szavát és látja meg próféta-lélekkel a jövőt. „A nagyobb számban vélnek lelki üdvöt — boldog isten! — mintha bizony például 30 millió barbár népben több magához olvasztó varázsa volna, mint bármily kis számban is, ha ez a civilizáció kincsétől felcsordul... De ha egyenlő körülményileg a nagyobb számban a nagyobb erő, mit senki sem tagad, ugyan azt hisszük: nemzetiséget csakúgy rákenhetni bárkire is, ki éppen kezeink közé jut, mint például meszet falra, vagy mázat fazéokra?”¹ Egyedül Széchenyi érezte meg fajunk védelmének nagy kérdését. Tudjuk, mennyire magára maradt.

A magyarság nagy részének ma sem jut eszébe, hogy számba vegye valakinek a származását, aki, ha még esetleg nevében nem is, de lelkében teljesen megmagyarosodott. Ma a magyar fajnak ezt az idegen elemekkel való felhígítását mint megmásíthatatlan adottságot el kell fogadnunk. És csak káros jelenség lenne, ha a neoromantikus német népi és faji elmélet túlzásainak hatásaképpen valaki „népcsoportok”-ra tördelné a nemzetet.

Szent István államának ezen a téren nem sok tanulnivalója van a németiségtől, amelynek körében a nemzet és a nemzetiség fogalma annyira idegen volt, hogy nem is termelődött ki e fogalmakra eredeti német kifejezés. A „Nation” és „Nationalität” franciából átültetett kifejezések voltak. A „Heiliges Römisches Reich Deutscher Nation” nem a haza határaitól körülvevett nemzeti egységet jelentette, hanem csak laza szövetségét kisebb-nagyobb államoknak. (Mily lényegesen különbözik e tekintetben is a cseh-morva protektorátust indokoló német történelmi eszme a magyartól!) A németiségnek nem is voltak nemzetiségi kérdései. Nincs tehát semmi értelme, hogy mi a régi nemzetiség fogalmát a „Minderheit”, „Volkstum”, „Volksgemeinschaft” és „Volksgruppe” átvételével helyettesítsük.

A magyar nemzetfelfogás mindig hű maradt ahhoz az alapelvhez, hogy az tartozik a magyar nemzethez vagy valamelyik nemzetiséghez, aki oda akar tartozni. A nemzethez tartozás tehát a magyar felfogás szerint akarati tényezőktől függ. Az a magyar, aki annak érzi és vallja magát. Viszont a német felfogás ma tagadja, hogy a nemzet és a nemzetiség akarati közösség s azt tanítja, hogy a népiségben olyan adottságok — vér, anyanyelv, erkölcs, elemi képzettség — rejlenek, amelyek sem bevallás, sem letagadás útján nem tüntethetők el. Ez a kényszer-

¹ Akadémiai beszéde 1842 november 27-én. Gróf Széchenyi István beszédei. Összegyűjtötte s jegyzetekkel kísérte Zichy Antal. Budapest, 1877, 244. 1.

közösségi elgondolás elméletileg is akadályozni kívánja a disszimilációt, vagyis a németiségből való kiszakadást.

E felfogás elterjedése nemcsak szakítást jelentene a Szent István-féle hagyományos magyar nemzetfelfogással és állameszmével, de elhomályosítaná az ezeréves magyar hivatástudatot is. Az Európa széles térségein szabadon fejlődött németiség nehezen tudja megérteni, hogy a magyar nacionalizmusnak tíz évszázad óta más az útja, mint az övé. Hogy a magyarnak mint kicsiny népnek a Kárpátok medencéjében egy nagy nemzet küldetését kellett betöltenie: alkotmányt és államfenntartó géniuszt kellett adnia a népek országútján olyan kis népeknek, amelyek önmagukban itt sohasem jutottak el az államalkotó nemzettéválás betetőzési folyamatáig. Egyenesen hűtlenség lenne magyarságunkhoz, megtagadása a régi történelmi Magyarország és elvetése a revízió gondolatának, ha lemondanánk a szent-istváni állameszméről, amely szerencsésen egyesíti magában a történelmi és modern kívánalmakat. Nekünk csak a múlt század nemzetfogalmával kell szakítanunk, amely a nemzetiségek beolvasztásáról álmodozott, valamint a politikai magyar nemzetnek fölöttük való egyoldalú uralmáról.¹ A mai modern magyar nemzeteszme azonban kétségkívül csakis a Szent István-féle ősi magyar és a modern népi elv helyes összekapcsolása lehet. Ez pedig nem más, mint ragaszkodás a régi nagy magyar államterület geopolitikai egységéhez, de azon belül az egyes nemzetek szabad együttélése, miként Szent István birodalmában volt.

Lehet, hogy a németiségre nézve idegen a magyar hazafogalommal összenőtt történelmi öntudat. Ez azonban érthető. Igen találoán mutat rá Ottlik László,² hogy a német nép a haza eszméjéhez csak a nép és szülőföld fogalmain át mintegy kerülő úton jutott el. Mivel természetes határok nem álltak útjába, messze vidékeket benépesített és a „Kleinstaaterei“-t csak a XIX. században kezdik vámúnióba tömöríteni. De csak a Harmadik Birodalomnak sikerült a német hazaeszmét végleges formába önteni. Ez az új korszerű német haza- és nemzetfogalom a modern tudomány minden vívmányának megfelelő, mert az egyes német néprészeket térszerű, földhöz kötött összefüggéseiktől megszabadítva, voltaképpen szellem-dinamikai erőhullámoknak az összefüggését foglalja magában.

A hazának egészen más fogalma alakult ki Szent István birodalmában, amelyet természetes egységgé fogott össze a Kárpátok gyűrűje és a Dunamedence vízrajzi hálózata. Itt nem egyetlen nagy nép uralkodott, hanem ez a geopolitikai egység egész csomó kis nemzetnek szolgált élettérül. A magyarságnak itt éppen az a feladat jutott, hogy szemben az előtte letűnő népfergetegekkel tartós államot alakítson és a „Pax Hungarica“ védelme alatt biztosítsa az itt élő népek boldogulását és népiségük fennmaradását. A magyar államnak sohasem volt célkitűzése, hogy valamely nemzetiséget erőszakkal megmagyarosítson. A telepítéseknek külföldön használatos brutális eszközei ismeret-

¹ V. 5. részletesebben a szerzőtől: A magyar nemzetfogalom. Szeged, 1938, 7. s. k. 1.

² Volkstumsgedanke und Stefansreich. (Pester Lloyd 1938 december 6, reggeli lap.)

lenek voltak a magyar nemzetiségi politika módszerei között. Sőt ellenkezőleg, túrtuk, hogy Erdélyben a romániai nagybankok ilyen telepítési és földszerzési politikát űzhessenek. Ezalatt mi egyetemet áhítottunk fel Kolozsvárt és a kultúra nemes intézményeit plántáltuk a nemzetiségi végekre s szinte ölhetett kézzel néztük, mint siklik ki a drága erdélyi föld a magyarság lába alól, mint kerül le a kálvinista székely falusi templom tornyáról a kakas, hogy helyt adjon az ortho-doxia jelvényének.

Egészen máshol kell keresni az okát annak, hogy idegen ajkú honfitársaink szívesen cserélték föl nemzetiségüket a magyarral. Miként Európában a felvilágosodás eszmekörében bizonyos rangelsőbbsege fejlődött ki a műveltségben legelői haladó Franciaországnak, úgyhogy az udvaroknál és a műveltebb körökben idegen országokban is franciául beszéltek: ugyanígy következett be ennek hasonmására bizonyos rangkülönbség a XIX. század első felében a magyar művelődés és a hazai népek kulturális színvonala között. A közjogi értelemben vett magyar nemzet, a populus Werbőczyanus, magasabbrendűségének eszméjéhez így most a magyarság szellemi felsőbbségének a tudata járult, úgyhogy ez a kettős felsőbbrendűség önmagától hatott közre az idegen elemek felszívására. A beolvasztás tehát nem tudatos politikai eljárás volt, hanem természetes folyamat.

Az asszimiláció, főleg a német városi rétegekben, részint a bécsi politika ellenhatásaként, részint a fensőbbseges magyar nemesi rend vonzóereje következtében önként ment végbe. A múlt század első felében az uralkodó rendhez tartozó magát mind hungarusnak mondta, amivel végeredményben a magyar államhoz való tartozást akarták hangsúlyozni. Ez szerintük nem népnév volt, hanem az állam polgárainak gyűjtőfogalma. A németek például a pesti német színház homlokára „Ungarisches Nationaltheater“ feliratot akartak alkalmazni. A század derekáig azonban a magyar kultúra már valóban meghódította magának a német városi polgárság javarészét. Ezek könnyen csatlakoztak a magyar kultúrközösséghez, mivel a bécsi kormány elszigetelő politikája elálta útjukat, hogy a nagy német nemzeti közösség tagjai lehessenek. A nyelv, a nemzet és az állam kapcsolata ebben a politikai elnyomásban lesz tudatos. Ez a magát „Deutsch-Ungar“-nak nevező magyarországi német típus volt az, amely kezdettől fogva egy nemzeti közösségbe tartozónak érezte magát a magyarsággal és büszke volt rá, hogy beletartozhatik ebbe a magáról annyit tartó nemzetbe. A magyar nép hősiességének csodálata és szeretetreméltó jellemének ígérete volt az alapja a hazai németiség vonzalmának, tiszteletének és ragaszkodásának. Ez a XVIII. században bevándorolt telepes németiség, amely nem éppen a legkiválóbb hazai elemekből került ki, büszke volt rá, hogy a mesterségekben elmaradt és éppen a kézműves németek munkáját értékelő magyarság, a magáról oly sokat tartó, rendkívül önérzetes magyar nemzet befogadta. Az elnyomatás, majd a romantikus újraébredés hatása alatt a magyar fejlődés határozottan halad a nemzetállam követelménye felé. Ekkor már a magyarság csak azt hajlandó magyarnak elismerni, aki nyelvében is magyar. És a magyarországi városi németiség széles rétegeiben aláveti

magát ennek a felfogásnak. Fiait magyar szóra küldi a Dunántúlra és az Alföldre. A magyarság természetes beolvasztó hatása egyetlen nemzetiséggel szemben sem nyilatkozik oly eredményesen, mint éppen a nyugat- és felsőmagyarországi németiséggel. Ilyen nyugatmagyarországi „deutsch-ungarn“ családból származott Liszt Ferenc is, aki — jóllehet nyelvünket nem beszélte — magát mindig és mindenütt magyarnak vallotta s érzéseiben, szellemi alkotásaiban a magyar szellemet és a magyar haza ügyét szolgálta.¹ Hát még milyen ellenállhatatlan lett volna a magyarság beolvasztó ereje, ha a XVIII. században a maga ura lehetett volna sorsának és nem a latin, hanem a magyar lett volna a hivatalos nyelv! Példa erre az Amerikai Egyesült Államok, ahol sokkal többre rúg a nem angol anyanyelvűek száma és még sincs nemzetiségi kérdés. Hogy az asszimilációnak milyen kezdeti folyamatai vannak, arra éppen Liszt családja mutat jó példát. Atyja, Liszt Ádám az első a családban, aki a nagy család többi tagjával szemben először kezdi magyarosan írni a német List nevet. Jó barátja, Frankenburg Adolf atyja pedig fennén hirdeti, hogy „Német a nevem, magyar a szívem“.

Ennek az asszimilációs korszaknak azonban vége van. A világháború óta a magyarság a neonacionalizmus és a neopatriotizmus eszméjének hódolva a maga nagyon is elhanyagolt népi kultúrájának ápolására törekszik. Ennek folytán több megértést tanúsít a testvérnépek iránt, akiken nem akar uralkodni, mert részükre a legtökéletesebb kulturális fejlődést kívánja biztosítani. Ennek pedig annyival is inkább megvan a lehetősége, mert a tótok és rutének a Kárpátmedence geopolitikai hatása folytán a mienkéhez hasonló történelmükkel, kultúrájukkal, hagyományaikkal és életformáikkal közelebb állanak a magyar néphez, mint például a vogul-osztyákok, akik pedig legközelebbi nyelvrokonai. Viszont hiába szlávok, a csehektől minden jellemvonás elválasztja őket. Az ezeréves együttélés úgy átalakította Szent István birodalmában az egyes népeket, hogy valósággal azt mondhatjuk, itt magyarul, tótul, ruténül, oláhul, németül, szerbül és horvátul beszélő magyarok élnek.

A magyarság és az asszimiláció kérdése tekintetében tehát végeredményben azt mondhatjuk, hogy az asszimiláció folyamata nagybanegészeben befejeződött. E folyamat vizsgálata ma már csak történelmi kérdés. Ha ma feszegetnők, ez csak a nemzet megbontásához vezetne. Azt azonban megállapíthatjuk, hogy amikor a kiegyezés után a városi németiség legnagyobb része magától megmagyarosodott és kispolgári köréből bejutott a magyar középosztályba, hamarosan bekerült a politika és a közigazgatás intézői közé. De bármily jó tulajdonságokat hozott is a magyar középosztályba magával, mint aminők a munkakedv, a rendszeretet, az alaposág és a kitartás, mégis híjával volt a politikai iskolázottságnak. A politikai előrelátásnak ezt a hiányát megmagyarázza rövid magyar múltja és a neofitának lelki alkata. Az ilyen mindig türelmetlenebb és hangosabb, aki magyarságában túl akarja licitálni

¹ Lásd a szerzőtől: Liszt Ferenc származása és hazafisága. (Akadémiai Értekezések a nyelv- és széptudományi osztály köréből, XXV. k. 9. sz.) Budapest, 1937, 25. s. k. 1.

a született magyart. Így nem véletlen, hogy egy Grünwald Béla követelte a legszigorúbb eszközöket a magyarosítás érdekében. A szintén német származású Rákosi Jenő volt a harminc milliós magyarság álmképfestője, aki különleges publicisztikai képességével rajzolta meg az imperialista magyar nemzetállam jövődó képét, amely az Adriai-tengertől a Fekete-tengerig terülve, az egész Balkánt magában foglalná. A nacionalizmus a modern polgári értelmiségnek a világnézete. Ez a polgári értelmiség pedig nálunk elég tekintélyes részben idegen származású. Így nem véletlen, hogy a magyar nacionalizmus elméletét és gyakorlati politikáját hazánkban sokszor német, szláv és zsidó származású tudósok, írók és politikusok építették ki.

A történelem arra tanít bennünket, hogy a magyarságnak csak előnyére vált a vérkeveredés. Bizonyos, hogy a halászó-vadászó, szelíd ugor törzset a török réteggel való keveredés tette harcias, lovas néppé és képessé az ezeresztendős államalapításra. A magyarságnak asszimilációs képessége és a Kárpátok medencéjében talált népekkel való együttélése az alkotmányos kormányzás mesterségének olyan szent titkát fejlesztette ki a magyarságban, amelyet idegenek megérteni is képtelenek. Ennek volt eszköze a szokásjogon nyugvó, történelmi alkotmány és az önkormányzat. Az ősi magyar türelmesség alapján uralkodtunk Európa szívében, anélkül hogy a más anyanyelvű lakosság népiségén változtatni akartunk volna. Felvettük őket nemesi rendünkbe (Maniu, Tiso stb.), kiváltságokat osztogattunk számukra (szász egyetem stb.), majd szabad polgárokká tettük őket. A magyarság küldetése és hivatástudata ma sem változott. A nemzeti közösség eszménye továbbra is azt kívánja, hogy kialakult történelmi fajtánk uralkodjék ebben az országban, de hazatérő nemzetiségeinknek a legteljesebb szabadságot biztosítsuk népi életük kifejtéséhez.

CSEKEY ISTVÁN